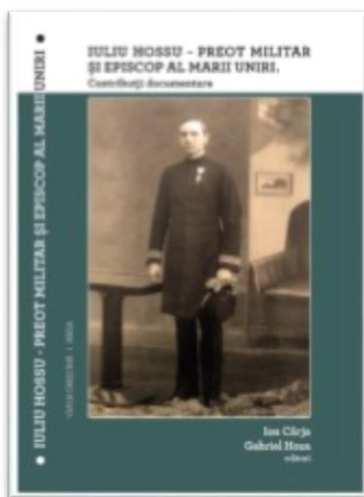

Dar cel mai important element al lucrării rămâne, bineînțeles, analiza opțiunilor filo-austriece ale lui Slavici, realizată fie de către editor, fie de agenții instituțiilor de ordine publică, fie de Slavici însuși (autojustificativ). În acest punct, lucrarea ne convinge încă o dată, dacă mai era nevoie, că în cazul particular al lui Slavici nu a fost vorba de oportunism, ci de fidelitate față de un set de convingeri personale care l-au ghidat întreaga viață și de care nu s-a despărțit nici în momentele de cumpănă. Slavici, asemenea lui Eminescu în această privință, rămâne un reper moral fix. Pe de altă parte, opțiunea editorului de a îi da cuvântul la final lui George Călinescu este una fericită, căci cuvintele istoricului literar surprind mai bine decât orice alte tușe biografice condiția lui Slavici în perioada acoperită de documente și o parte din trăsăturile de caracter ce l-au însoțit întreaga viață („...om văităreț, mai mult bolnav de un sânge amestecat, spuindu-și cu ochii plecați în jos aversiunile”).

La finalul lecturii, volumul se distinge prin modul în care conjugă analiza ideologică, cercetarea documentară și reevaluarea critică a unei figuri reprezentative pentru cultura română modernă. Autorul său propune o privire nuanțată, lipsită de maniheism, asupra unui intelectual prins între loialități conflictuale, dar rămas constant devotat ideii de progres cultural al românilor, precum și propriilor sale principii morale.

Vlad Popovici*

Ion Cârja, Gabriel Hoza (ediție, studiu introductiv și note de), *Iuliu Hossu – preot militar și episcop al Marii Uniri. Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Editura Viața Creștină & Editura Mega, 2025, 211 p.

DOI:10.62838/amsh-2025-0044

Volumul editat de Ion Cârja și Gabriel Hoza se înscrie printre inițiativele editoriale prilejuite de Anul „Cardinal Iuliu Hossu”. Totodată, vine în prelungirea preocupărilor constante de istorie militară ale unuia dintre editori,

* Associate Professor, Ph.D., Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, vlad.popovici@ubbcluj.ro

adăugând efortului de recuperare documentară a Primului Război Mondial încă o colecție deosebit de valoroasă pentru înțelegerea experienței soldaților români din armata habsburgică, dar și pentru reconstituirea rolului pe care l-a jucat Iuliu Hossu, mai întâi ca preot militar, apoi ca episcop greco-catolic al Gherlei și figură centrală a Marii Uniri, în viața spirituală și identitară a românilor transilvăneni.

Cartea se deschide cu un amplu studiu introductiv despre activitatea lui Iuliu Hossu ca preot militar (pp. 15-66), urmat de 57 de documente, în majoritate scrisori, redactate între anii 1915 și 1932. Ele provin de la soldați români răniți, bolnavi sau internați în spitale militare din Viena, Timișoara, Brunn, Wiener Neustadt, Krems, Wollerzdorf, Kremser, Austerlitz bei Brunn, Znaim, Bad Hall, Linz, Goding, Klosterbuch bei Znaim, Leipnik, Trebics, Kaschau sau Iglau. Aceste centre medicale, plasate adesea la sute de kilometri de casă, apar în scrisori ca spații ale incertitudinii și ale neliniștii, de multe ori ale precarității spirituale, dar în același timp locuri în care se produce solidaritate și se caută, prin comunicare și lectură, conexiunea cu identitatea românească.

Dacă stilul documentelor este unul puțin cizelat, narațiunea este însă una a proximității umane. Soldații îi scriu preotului militar Hossu pentru a-i cere ceea ce îi lipsea cel mai mult unui om rănit și departe de casă: cuvântul în limba maternă, rugăciunea, cartea de mângâiere, icoana, calendarul, uneori și ziarul. Cererile sunt simple, dar încărcate de semnificație: „cărți cu rugăciuni frumoase”, „gazete românești”. Ele arată cât de puternic funcționa legătura cultural-religioasă dintre un preot militar și propriii săi soldați, într-un context în care românii erau minoritari și unii dintre ei cu siguranță se simțeau marginalizați în mediul militar multilingv.

În aceleași scrisori poate fi surprinsă și formarea spontană a unor mici comunități românești în spitale: unii soldați scriu în numele camarazilor lor, alții, precum cantorul Petru Berbescu, încearcă să organizeze forme de viață liturgică; apar traducători improvizați, care solicită materiale bilingve pentru a-i ajuta pe cei din jur; alții cer dicționare pentru a se putea descurca într-un mediu lingvistic care le e străin. La nivel simbolic, liantul acestor colectivități devine chiar persoana preotului militar Hossu. Pe măsură ce parcurgem documentele, observăm cum rolul său pastoral crește în complexitate. Soldații îi scriu cu o familiaritate care emană încredere și recunoștință acumulate în urma vizitelor sale prin spitale; pentru mulți dintre ei, Hossu era un reper al unei patrii spirituale într-o armată străină, cel puțin la nivelul interacțiunii lingvistice.

Colecția include și documente scrise direct de pe front, scurte mărturii ale celor aflați în tranșee, unde limbajul devine mai direct,

iar anxietatea mai palpabilă. Un soldat notează că se află „de două luni pe front și mă simt mai bine”, ca și cum scrierea unei simple scrisori către preot ar fi fost suficientă pentru a face suportabilă o realitate apăsătoare.

Narațiunea documentelor se schimbă în mod semnificativ odată cu apropierea anului 1918. Dacă majoritatea scrisorilor de până acum proveneau din spațiul strict militar, ultimele părți ale colecției se centrează pe transformarea lui Iuliu Hossu în lider ecleziastic și național. Decupaje din presa anilor 1918-1919 ni-l arată pe episcopul Hossu implicat în eforturile de consolidare a ordinii interne în Transilvania și de promovare a loialismului dinastic, de această dată direcționat înspre perechea regală a României. Este un moment în care vocea preotului militar se convertește în vocea episcopului implicat direct în consolidarea noii ordini statale.

Colecția se încheie cu evocări interbelice, inclusiv un articol din 1932 în care experiența pastorală a lui Hossu din Primul Război Mondial este rememorată cu nostalgie. Aceste texte închid simbolic un arc biografic ce începe cu vizite în spitale militare din Austro-Ungaria și se încheie cu amintirea acelor gesturi într-unul din statele succesoare.

Din perspectivă științifică, valoarea volumului este dată de bogăția informațională a acestui corpus excepțional de surse privind experiența individuală a soldaților români în armata habsburgică. Documentele permit studierea modului în care se articulează identitatea românească în condiții de mobilizare totală și dispersie geografică, reprezentând o binevenită contribuție la dezbaterea istoriografică asupra identităților concurente în ultimele decenii ale monarhiei habsburgice și asupra manifestărilor indiferenței naționale în rândul populației rurale. Din acest punct de vedere, faptul că există și o ediție în limba engleză reprezintă o șansă suplimentară pentru ca aceste documente să intre în circuitul principal de cercetare al istoriografiei Europei Centrale. Merită subliniat, în raport cu conținutul documentelor, și faptul că nevoia identitară de integrare într-o comunitate spirituală și etno-lingvistică ce răzbate din scrisorile găzduite în acest volum vine să argumenteze necesitatea unei analize mult mai aprofundate a efectelor psihologice ale conflagrației în rândul soldaților români din armata habsburgică și a rolului acestor efecte, în esență traumatice, în mobilizarea națională din toamna și iarna anului 1918.

Nu în ultimul rând, prin intermediul acestei lucrări, Iuliu Hossu este recuperat în intimitatea experiențelor sale de preot militar, ca figură pastorală dar și ca reper moral al epocii pentru soldații de rând, iar aceștia din urmă – anonimi în marile scrieri de

istorie militară – își recapătă la rândul lor vocea și își transmit experiențele umane.

Vlad Popovici*

* Associate Professor, Ph.D., Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, vlad.popovici@ubbcluj.ro